

KENNEDY TOOLE ja

La novel·la supervendes de John Kennedy Toole torna a les llibreries amb una nova traducció catalana de Xavier Pàmies. Les aventures de l'excèntric i hilarant Ignatius J. Reilly flueixen amb una col·loquialitat natural i directa, que ja s'intueix al títol. Benvinguts a 'Una confabulació d'imbècils'

01

a

llegim

54-55

● Entrevista a Charles Simic, un dels reclams de la Setmana de la Poesia de Barcelona ● L'últim llibre pòstum de Tony Judt

56-57

● La Breu aposta per publicar una excel·lent Marguerite Duras en català ● Els reportatges de David Remnick

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

“Que consti que jo no he dit camunista a dingú”. “Haurien d'empalar aquesta mala pècora d'esquerres en el membre d'un semental ben gros”. “Sota la teva façana d'efeminament repulsiu i vulgar em sembla percebre una cosa que se'n podria dir ànima. Has aprofundit en la lectura de Boeci?” D'aquesta manera vibrant i pròxima parlen els personatges de la nova traducció d'*A confederacy of dunces*, una novel·la que John Kennedy Toole (Nova Orleans, 1937-1969) mai va aconseguir publicar en vida, i que, tot i així, quan la seva persistent mare se'n va sortir, mereixeria un Pulitzer pòstum el 1981. Un any després, Anagrama la publicava en castellà. És un dels grans *longsellers* de l'editorial de Jordi Herralde: dues dècades més tard del llançament va superar els 500.000 exemplars venuts. En català no va arribar fins al 1988, traduïda per Maria Antònia Oliver a Pòrtic. El títol era *Una conxorxa d'enzes*. Quan Columna la va reeditar l'any 1997 prendria una decisió lleugerament més explícita, *La conxorxa dels ximplers*.

Quins ingredients continuen donant vigència a la novel·la que Kennedy Toole va escriure el 1963, mentre feia el servei militar a Puerto Rico, amb només 26 anys? El sentit de l'humor fresc i irreverent, trenat a partir d'una història que comença en un centre comercial de Nova Or-

UNA CONFABULACIÓ D'IMBÈCILS
JOHN KENNEDY TOOLE
ANAGRAMA
TRAD. XAVIER PÀMIÉS
300 PÀG. / 19,90 €

UNA MARIPOSA EN LA MÁQUINA...
CORY MACLAUCHLIN
TRAD. DANIEL NAJMÍAS
362 PÀG. / 24,90 €

leans, on el protagonista, Ignatius J. Reilly, espera que la seva mare surti de l'enèsima visita mèdica: la dona pateix d'*arturosi* en un colze, deformació amb què fa referència a l'artrosi. Per a Walker Percy, l'escriptor que finalment aconsellaria la publicació del llibre a la Louisiana State University Press, Reilly és un “individu estafolari i indolent” que reuneix tres personatges en un únic cos, “un Oliver Hardy boig, un Quixot gras i un Tomàs d'Aquino pervers”. Kennedy Toole s'afanya a descriure el seu personatge estel·lar en el primer paràgraf de la novel·la: “Una gorra verda de caçador estrena la closca d'un cap carnut gran com una pilota. Les orelleres verdes, sota les quals es deixaven veure unes orelles com pàmpols, una pelussera de cabells i el borrisol de les mateixes orelles, destacaven a banda i banda com intermitents que asseyalessin dues direccions alhora. Per sota del bigoti negre atapeït sobresortien uns llavis contrets i moltsuts, amb els plecs de les commissures plens d'animadversió i d'engrunes de patates fregides de bossa”.

Ignatius J. Reilly crida l'atenció pel físic, però encara més pel menyspreu radical cap al món en què viu. “La veritat és que el simple fet d'anar en cotxe em traspals”, diu. Tampoc no pot prendre cafè instantani, perquè “és una porqueria”, no es perd mai el programa de l'ABC *American Bandstand* –per criticar-lo diu que és un “insult es-

candalós al bon gust” – i té una obsessió entre malaltissa i admirable pel tractat de Boeci *De consolatio philosophiae*.

Un gran exponent picaresc

El mecanisme que acciona la narració és senzill i eficaç, amb diàlegs que llisquen amb enginy i malícia. Després d'escapar de l'agent Mancuso, el policia que vol fer passar el sonat per comissaria, Reilly i la seva mare van a parar a un bar de mala mort on s'acaben emborratxant a base de cervesa i conyac. De tornada cap a casa, la mare estampa l'enorme Plymouth que conduïa maldestrament contra un pilar que aguantava un balcó de ferro forjat. En comptes d'anar a judici, el propietari afectat demana 1.020 dòlars a la família Reilly. Per aconseguir-los, Ignatius ha de sortir al carrer i, per primera vegada a la vida, guanyar diners: té 30 anys i, a banda de menjar pastissets i escriure textos pasats de voltes, fins llavors vivia, igual que la mare, del subsidi de viudetat. La primera feina que trobarà serà a Pantalons Levy, acompanyat de l'octogenària senyoreta Trixie, auxiliar comptable poc eficient, i a les ordres del gerent del negoci familiar, el senyor González. “El grau d'exigència” és tan baix que “n'hi havia prou de ser puntual per ascendir”. L'excentricitat d'Ignatius el portarà per camins que el lector descobrirà entre rialles, al mateix temps que avancen les diverses his-

parla el català d'ara

Nota del traductor

XAVIER PÀMIES

La novel·la del malaguanyat John Kennedy Toole va ser traduïda per Maria Antònia Oliver amb el títol originari d'*Una conxorxa d'enzes* (Pòrtic, 1988), i uns quants anys més tard va reaparèixer amb el títol *La conxorxa dels ximpls* (Columna, 1997). Ara, vint-i-set anys després d'aquella primera traducció en català, se'n publica aquesta altra amb el títol *Una confabulació d'imbècils*, amb uns criteris de traducció bastant diferents de la versió anterior.

A les *Actes del III Congrés internacional sobre traducció* (UAB, 1996), Josep Julià feia referència a dos aspectes essencials en la traducció d'Oliver: per una banda, l'adscripció del català triat a la variant central, concretament a la variant barcelonina, amb castellanismes inclosos; i, per una altra, la "convencionalitat" de la parla del negre Burma Jones, el personatge de la novel·la que utilitza un registre més vulgar i característic.

Julià equipara "convencionalitat" amb artifici i inversemblança, un recurs que Oliver ja reconeix en una nota introductòria de la seva traducció. Pel que fa a la meua opció com a traductor, el meu principi essencial és precisament el contrari: perseguir la màxima versemblança i la màxima naturalitat possibles.

Des del to elevat fins al vulgar

Hi ha uns quants treballs (estudi de Fennell i Bennet dins *American Speech*, hivern 1991; tesi de Vighy Hanna sobre la parla de Burma Jones, Universitat de São Paulo, 2006) que tracten de la gran variació lingüística que apareix a la novel·la de Toole, des del to elevat i grandiloqüent de l'Ignatius fins al registre vulgar de Jones, passant pels altres registres vulgars de la mare de l'Ignatius, la seva amiga Santa Battaglia i la Darlene, o els registres més estàndards de l'agent Mancuso, el senyor Robichaux, el matrimoni Levy i Myrna Minkoff, entre d'altres.

En tot cas, aquesta variació lingüística s'havia d'intentar mantenir a la traducció. Partint de la base que

l'anglès de Nova Orleans no és de cap manera una llengua minoritzada i colonitzada pel castellà com sí que ho és el català, la meua decisió va ser utilitzar com a base la meua variant lingüística pròpia (central no estrictament barceloní) sense recórrer a cap castellanisme flagrant (dels que encara avui dia alguns novel·listes catalans destaquen amb cursiva a les seves obres), i marcant les variacions de l'original amb els diferents registres propis de què disposa el català genuí, és a dir, el que està contingut dintre dels límits de la seva evolució interna i la seva convergència natural amb el castellà.

També per criteris de versemblança, he renunciat a utilitzar casticismes decimonònics com els de Juli Vallmitjana per traduir termes argòtics. Així, per exemple, he traduït el terme col·loquial *Angola* (utilitzat per Burma Jones per referir-se a la Louisiana State Penitentiary) com a *presidi*, no com a *cangrí* (opció de Maria Antònia Oliver).

Un altre exemple amb voluntat de versemblança és l'ús deliberat de *palomites* per traduir *popcorn*, això que tant es menja als cines. La novel·la està escrita a finals de la dècada de 1970 i està situada a l'any 1963, i vaig considerar que traduir-ho per l'actual *crispetes* era un anacronisme.

Pel que fa als registres més vulgars, sovint he marcat contraccions i elisions, i he incorporat variants populars com *tenir de* (a *tenir que* no m'hi he atrevit); *des de que* i altres no-caigudes de *de* davant de *que*; *aixís*; *tindre* i *vindre*; *volguer* i *poguer*; *donc* (or., occ. i bal.), *hi* (or. i bal.) i *vui* (Pir-or., or., occ. i bal.) –primera persona singular del present de *donar*, *haver* auxiliar i *voler* respectivament–; *enrecordar-se'n* i altres verbs similars; *díngú*, o *podé*. Encara que sempre parteixo del meu coneixement de la variant central, barceloní però ampliat a la meua Osona adoptiva, procuro que aquests vulgarismes que utilitzo siguin també d'ús en alguna de les altres variants.

Qualsevol traducció literària és un seguit de tries subjectives, però que per anar bé han de posseir una coherència general i uns principis bàsics justificats. És el que s'ha intentat en aquesta traducció. ♦♦

tories paral·leles trenades amb gràcia per l'autor. Hi ha Burma Jones, porter negre del Night of Joy, el tugiuri on els Reilly s'emborratxen la primera nit, i la Darlene, cambrera que té el somni de convertir-se en ballarina d'estripteis acompanyada d'una cacatua. Hi ha, també, les aventures de l'agent Mancuso, a qui els seus superiors obliguen a disfressar-se per ser més eficaç (curiosament, Mordecai Richler utilitzaria la mateixa estratègia a la diverti-

- 01. L'AUTOR DURANT L'ESTADA A PUERTO RICO.
- 02. AL CENTRAL PARK DE NOVA YORK.
- 03. ENVOLTAT D'AMICS.
- 04. TOOLE ALS 18 ANYS. LARC, UNIVERSITAT DE TULANE / COL. WALTER CARREIRO

díssima *The incomparable Atuk*, publicada el 1963). Finalment, entre els secundaris d'*Una confabulació d'imbècils* hi ha també l'estudiant Myrna Minkoff, amb qui Ignatius manté una curiosa relació d'amorodi, la veïna Santa Battaglia i el vell tradicionalista Claude Robichaux.

El pobre Kennedy Toole

La novel·la de Kennedy Toole és, encara ara, una experiència de lectura hilarant, que pivota al voltant de l'estupidesa refistolada d'Ignatius, emmarcada en una ciutat de Nova Orleans on la denúncia de l'explotació laboral i del racisme treuen el cap sense vergonya. Contrasta amb la trista història de l'autor, que es va acabar suïcidant als 31 anys sense aconseguir publicar l'obra. Només la persistència de la mare, Thelma Ducoing, va persuadir l'escriptor Walker Percy perquè hi fes un cop d'ull. Després de l'èxit, Kennedy Toole ha despertat l'interès de diversos biògrafs. L'últim ha sigut Cory MacLauchlin, de qui Anagrama presenta ara *Una mariposa en la màquina de escriure*, en què aprofundeix en "la vida tràgica" de l'autor –provant de defugir el sensacionalisme d'intents anteriors–, però també el creador capaç de construir l'esbojarrat món del llibre. Trenta-cinc anys després de la publicació, continua fascinant en gairebé 40 llengües i motiva escriptors: la literatura també pot ser provocativa, irreverent, imbecil. ♦♦

UNA PETITA TRIA DE MERAVELLES COL·LOQUIALS

